

Sivistysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi esittävän taiteen edistämisestä sekä opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi esittävän taiteen edistämisestä sekä opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain muuttamisesta (HE 132/2020 vp): Asia on saapunut sivistysvaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- hallitusneuvos Joni Hiitola, opetus- ja kulttuuriministeriö
- kulttuuriasiainneuvos Katri Santtila, opetus- ja kulttuuriministeriö
- budjettineuvos Merja Leinonen, valtiovarainministeriö
- johtaja Paula Tuovinen, Taiteen edistämiskeskus
- teatterinjohtaja Otso Kautto, Tampereen Työväen Teatteri
- intendentti Jaakko Antila, Mikkelin kaupunginorkesteri
- erityisasiantuntija Johanna Selkee, Suomen Kuntaliitto
- teatterinjohtaja Iivo Baric, Nukketeatteri Sampo
- teatterinjohtaja, ohjaaja, näyttelijä Juha Kukkonen, Ryhmäteatteri
- teatterinjohtaja Joachim Thibblin, Svenska teatern
- hallintojohtaja Marit Berndtson, Wasa teater
- toiminnanjohtaja Riku Lievonon, Cirko – Uuden sirkuksen keskus ry
- toiminnanjohtaja Lotta Vaulo, Sirkuksen tiedotuskeskus
- puheenjohtaja Ahti Vänttinen, Suomen Muusikkojen Liitto ry
- toiminnanjohtaja Elina Kuusikko, Suomen Näyttelijäliitto ry
- puheenjohtaja Kaisa Paavolainen, Suomen Teatterijärjestöjen Keskusliitto r.y.
- puheenjohtaja Lija Fischer, Suomen teatteriohjaajat ja dramaturgit STOD
- toiminnanjohtaja Tommi Saarikivi, Suomen Teatterit ry
- johtaja Matti Numminen, Tanssin talo
- toiminnanjohtaja Sanna Rekola, Tanssin Tiedotuskeskus ry
- toiminnanjohtaja Karola Baran, Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitto
- vt. toiminnanjohtaja Kaisa Paavolainen, Teatterikeskus ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- oikeusministeriö

Valiokunnan mietintö SiVM 10/2020 vp

- opetus- ja kulttuuriministeriö
- Kotimaisten kielten keskus
- Opetushallitus
- Forum Artis ry
- Kulttuuri- ja taidealan keskusjärjestö KULTA ry
- Suomen Kuoronjohtajayhdistys ry

HALLITUKSEN ESITYS JA EDUSKUNTA-ALOITTEET

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki esittävän taiteen edistämisestä, joka korvaisi nykyisen teatteri- ja orkesterilain. Lisäksi muutettaisiin opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annettua lakia esittävän taiteen valtionosuutta koskevien säännösten osalta.

Esitys on osa kahdessa vaiheessa toteutettua uudistusta, jossa on tarkasteltu esittävän taiteen ja museoiden rahoitusjärjestelmää kokonaisuutena. Esittävän taiteen valtionosuusjärjestelmän uudistuksella toteutetaan pääministeri Marinin hallituksen hallitusohjelman luvun 3.7.1 tavoitetta 2, kulttuuripalvelut ovat paremmin saavutettavissa ja kulttuurin toimintaedellytykset ovat vahvistuneet.

Esittävän taiteen edistämisestä annetun lain nimike ja soveltamisala olisivat nykyistä teatteri- ja orkesterilakia yleisemmät siten, että ne kattaisivat kaikki esittävän taiteen muodot eikä valtionosuusjärjestelmän piiriin pääsemistä olisi rajattu vain tiettyihin esittävän taiteen muotoihin. Toimintayksikkö voitaisiin hyväksyä esittävän taiteen valtionosuusjärjestelmän piiriin toistaiseksi, jos sen voidaan arvioida todennäköisesti täyttävän valtionosuuden edellytykset seuraavien kuuden vuoden ajan. Muutoin toimintayksikkö hyväksyttäisiin valtionosuuden piiriin kolmen vuoden määräajaksi. Toistaiseksi valtionosuusjärjestelmän piiriin hyväksytyjen toimintayksikköiden osalta valtionosuuden edellytysten täyttymistä arvioitaisiin kuuden vuoden välein. Jos toimintayksikkö ei enää täyttäisi valtionosuuden edellytyksiä, hyväksyminen valtionosuuden piiriin voitaisiin perua. Hyväksyminen valtionosuuden piiriin voitaisiin myös muuttaa määräajaiseksi, jos toimintayksikkö ei enää täytä toistaiseksi valtionosuusjärjestelmän piiriin hyväksymisen edellytyksiä.

Valtionosuusjärjestelmän laskennallisina perusteina säilyisivät toteutuneiden kustannusten perusteella laskettava yksikköhinta ja valtionosuuden perusteeksi vahvistettava henkilötyövuosimäärä. Valtionosuusprosentti olisi nykyiseen tapaan pääsääntöisesti 37. Erityyppisten taidelaitosten toimintakentässä sekä kustannus- ja tulorakenteessa olevia eroja voitaisiin ottaa huomioon myöntämällä valtionosuus korotetun valtionosuusprosentin mukaisena osaan toimintayksikön henkilötyövuosista. Tällä korvattaisiin nykyisin valtionosuuden lisäksi samaan toimintaan myönnettävät harkinnanvaraiset valtionavustukset. Korotetun valtionosuusprosentin mukaista valtionosuutta voitaisiin myöntää, jos huomattava osa toimintayksikön toiminnasta on kiertue- tai vierailutoimintaa taikka lapsille, kielellisille vähemmistöille tai erityisryhmille kohdistuvaa esitystoimintaa taikka jos tähän on muu toimintayksikön toimintaan liittyvä erityinen kulttuuripoliittinen syy. Korotettu valtionosuusprosentti olisi 60.

Valiokunnan mietintö SiVM 10/2020 vp

Rahoituksen ennakoitavuuden ja toiminnan pitkäjänteisen suunnittelun edellytysten lisäämiseksi otettaisiin käyttöön monivuotinen rahoitussuunnitelma, joka koskisi valtionosuuden perusteeksi vahvistettavien henkilötövuosien määrää ja korotetun valtionosuusprosentin mukaisten henkilötövuosien määrää. Rahoitussuunnitelmakausi olisi kuusi vuotta paitsi kolmen vuoden määräajaksi valtionosuuden piiriin hyväksytyjen toimintayksiköiden osalta kausi olisi kolme vuotta.

Svenska Teatern ja Tampereen Työväen Teatteri –nimisten teattereiden rahoitusasema säilyisi nykyisellään siten, että niiden valtionosuusprosentti olisi koko toiminnan osalta 60.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2022.

VALIOKUNNAN YLEISPERUSTELUT

Yleistä

Sivistysvaliokunta toteaa, että hallituksen esityksen tarkoitus laajentaa esittävän taiteen valtionosuusjärjestelmän soveltamisalaa on erittäin kannatettava. Lain soveltamisalaan kuuluva esittävä taide määritellään väljästi, mikä mahdollistaa esittävän taiteen tukemisen nykyistä laajemmin. Valiokunta pitää erinomaisena myös esityksen tavoitetta lisätä valtionosuusjärjestelmän joustavuutta ja läpinäkyvyyttä.

Uudistuksessa rahoitusjärjestelmän peruseriaatteet eivät muutu nykyisestään. Valtionosuusrahoituksen kohdentumisen ja oikeudenmukaisuuden vuoksi on perusteltua, että yksikköhintojen laskeminen perustuu jatkossakin taidelaitosten toiminnasta aiheutuneisiin toteutuneisiin käyttökustannuksiin ja jakajana käytetään laitosten saman kalenterivuoden todellisia henkilötövuosien määrää. Tällöin valtionosuuden määrä noudattaa kustannustasoa ja henkilötövuosia koskien toiminnan volyymin määrää.

Valiokunta katsoo, että hallituksen esitys hyödyttää esittävän taiteen tekijöitä ja lisää sen myötä taiteeseen osallistumisen mahdollisuuksia. Uudistuksella on siten sivistyksellisten oikeuksien toteutumista vahvistava vaikutus.

Julkisen talouden suunnitelmassa vuosille 2021—2023 oli esittävän taiteen valtionosuusuudistuksen toimeenpanoon varattu lisämäärärahaa 7 miljoonaa euroa vuodelle 2022 ja 10 miljoonaa euroa vuodelle 2023. Tätä muutettiin julkisen talouden suunnitelmassa vuosille 2021—2024 siten, että koko 10 miljoonan euron määrärahalisäys on käytettävissä jo vuonna 2022, jolloin uudistuksen on tarkoitus tulla voimaan. Jo aiemmin tehdyt määrärahalisäykset huomioon ottaen lisäys on yhteensä 13 miljoonaa euroa vuoden 2018 tasoon verrattuna. Valiokunta korostaa, että varattu lisärahoitus on esittävän taiteen uudistamiselle välttämätön.

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella sivistysvaliokunta pitää hallituksen esitystä tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa hallituksen esitykseen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Valiokunnan mietintö SiVM 10/2020 vp

Uudistuksen tausta

Esitys on osa museoiden ja esittävän taiteen rahoitusjärjestelmän uudistusta, joka pohjautuu tammiukuussa 2018 ehdotuksensa jättäneen työryhmän (Kuusiston työryhmä) tekemään valmisteluun. Työryhmä on valmistellut ehdotuksensa tiiviissä vuorovaikutuksessa toimialan edustajien kanssa. Kuusiston työryhmän ehdotuksesta saadun lausuntopalautteen perusteella uudistuksen toimeenpano vaiheistettiin toteuttamalla ensin museolain ja museoiden rahoitusta koskevien säännösten uudistus sekä esittävän taiteen ns. vapaan kentän valtionavustusrahoitusta koskevat uudistukset. Esittävän taiteen valtionosuusjärjestelmää koskevien ehdotusten toteuttaminen katsottiin edellyttävän lisävalmistelua.

Eduskunta hyväksyi vuoden 2019 talousarvion (EK 31/2018 vp) yhteydessä lausuman, jossa edellytettiin, että esittävän taiteen valtionosuusuudistuksen valmistelu etenee laaja-alaisesti ja että valmistelun yhteydessä arvioidaan huolellisesti eri mallien vaikutukset esittävän taiteen rahoitukseen ja toiminnan kehitykseen ja turvataan uudistukselle riittävät resurssit. Esittävän taiteen valtionosuusjärjestelmän uudistus sisältyy pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmaan.

Opetus- ja kulttuuriministeriön elokuussa 2019 asettaman työryhmän tehtävänä oli valmistella loppuun ehdotus esittävän taiteen valtionosuusuudistukseksi pohjautuen Kuusiston työryhmän työhön ja ottaen huomioon siitä saatu lausuntopalaute. Työryhmä keskittyi ratkaisemaan niitä ongelmakohtia, joita nousi esille Kuusiston työryhmän ehdotuksista saadussa lausuntopalautteessa, kuten valtionosuuden piiriin hyväksymisen määräaikaisuus, yksi yksikköhinta, painokerroinmalli sekä Svenska Teaternin ja Tampereen Työväen Teatterin rahoitusasema. Jatkotyöryhmän työn lähtökohdat poikkesivat Kuusiston työryhmästä siten, että uudistuksen toteuttamiseen oli julkisen talouden suunnitelmassa osoitettu lisärahoitusta, kun Kuusiston työryhmän toimeksiannon mukaan uudistus tuli toteuttaa kustannusneutraalisti.

Valiokunta asiantuntijakuulemisessa laajasti esitetyn tavoin pitää erinomaisena sitä, että käsiteltävänä oleva lainsäädännön uudistus valmisteltiin hyvässä yhteistyössä sidosryhmien kanssa.

Soveltamisalan laajentaminen

Esittävän taiteen edistämistä koskevan lainsäädännön soveltamisala ehdotetaan säädettävän voimassa olevaa teatteri- ja orkesterilakia (730/1992) yleisemmin siten, että se kattaa kaikki esittävän taiteen muodot. Teattereiden ja orkestereiden lisäksi lain soveltamisalaan ovat kuuluneet myös tanssiteatterit ja vuodesta 2014 lähtien sirkukset.

Monet taiteen alat, esimerkiksi kuorot, ovat jääneet soveltamisalan ulkopuolelle. Kun kuorot eivät ole aiemmin kuuluneet lain piiriin, ovat ammattilaulajien mahdollisuudet työllistyä laulajina kuorossa - samaan tapaan kuin soittajat orkestereissa - olleet hyvin rajalliset. Lakiehdotus antaa mahdollisuuden siihen, että Suomeen saadaan tulevaisuudessa huippuorkesteriemme tapaan tanssokkaita huippukuoroja kuten muualla maailmassa.

Valiokunta pitää kannatettavana sitä, että valtionosuusjärjestelmän piiriin pääsemistä ei esitetä rajattavan vain tiettyihin esittävän taiteen muotoihin. Tällä ratkaisulla vahvistetaan osaltaan mahdollisuuksia nykyistä monipuolisempaan esittävän taiteen tekemiseen.

Valiokunnan mietintö SiVM 10/2020 vp

Valiokunta painottaa, että soveltamisalan laajentamisen mahdollisuuksia tulee hyödyntää mahdollisimman laajasti, jotta uudistuksen yksi keskeinen tavoite, taide- ja kulttuuripalvelujen monimuotoisuuden edistäminen, toteutuu.

Esittävän taiteen monipuolisuuden ja rahoituksen tasapuolisten perusteiden turvaaminen

Valiokunta pitää hyvänä, että ehdotetulla lainsäädännöllä annetaan mahdollisuus myöntää korotettu valtionosuusprosentti osaan toimintayksikön henkilötyövuosista. Tällöin resursseja voidaan suunnata muun muassa kiertue- tai vierailutoimintaan sekä lapsille, kielellisille vähemmistöille tai erityisryhmille kohdistuvaan esitystoimintaan. Korotetulla valtionosuusprosentilla korvataan nykyiset valtionosuuden lisäksi samaan toimintaan myönnettävät harkinnanvaraiset valtionavustukset.

Korotetun valtionosuusprosentin mukaisella valtionosuudella on suuri merkitys esim. lastenteattereille, joilla erityislaatuisen toimintansa vuoksi tulot ovat pienet, mutta kulut samanlaiset kuin muilla toimijoilla.

Maamme eri alueilla esittävän taiteen saatavuudesta ja saavutettavuudesta huolehtivat mm. maakuntaorkesterit vierailutoimintoihin ja yhteiskonsertteihin sekä alueteatterit kiertue-esityksiin. Valiokunta korostaa, että uudistuksen toimeenpanossa tulee huolehtia siitä, että esittävän taiteen monipuolinen tarjonta turvataan myös alueellisesta näkökulmasta.

Valiokunta pitää tärkeänä varmistaa, että eri taiteenalojen toimintamahdollisuudet turvataan yhdenvertaisin perustein. Lakiehdotuksen mukaiset erilliset yksikköhinnat musiikille ja muulle esittävälle taiteelle perustuvat taiteenlajien kustannusrakenteiden eroihin. Valiokunta kiinnittää kuitenkin huomiota orkestereiden yksikköhinnan laskuun ja eriytymiseen teatterin yksikköhinnasta. Asiantuntijalausannon mukaan trendi on ollut havaittavissa jo pidemmän aikaa, ja asiaa on tarkasteltu lain valmisteluvaiheessa. Vuodesta 2020 vuoteen 2021 orkestereiden yksikköhinta laskee kehysbudjetin mukaan 4 %. (v. 2020 51 851 € ja v. 2021 49 763 €). Orkestereilla ei ole mahdollisuutta tarvittaessa leikata erityisesti muusikkohenkilökunnan määrää, mitä monet muut esittävän taiteen alat ovat voineet tehdä taiteellisen henkilökunnan osalta. Tämä vaikuttaa yksikköhinnan laskukaavan jakajaan.

Valtionosuuteen oikeutuksen määräaikaisuus

Hallituksen esityksessä esitetään, että toimintayksikkö voitaisiin hyväksyä esittävän taiteen valtionosuusjärjestelmän piiriin joko toistaiseksi tai kolmen vuoden määräajaksi. Tällä pyritään siihen, että järjestelmä tukee riittävästi mahdollisuuksia sekä toiminnan pitkäjänteiseen kehittämiseen että toimijakentän uusiutumiseen.

Jos toimintayksikön voidaan arvioida toiminnan laajuus ja toimintaedellytysten vakiintuneisuus huomioon ottaen todennäköisesti täyttävän valtionosuuden edellytykset seuraavien kuuden vuoden ajan, se hyväksytään valtionosuuden piiriin toistaiseksi. Kolmen vuoden määräajaksi valtionosuuden piiriin hyväksytään esimerkiksi uutena valtionosuuden piiriin hyväksyttävät toimintayksiköt.

Valiokunnan mietintö SiVM 10/2020 vp

Ehdotettu uudistus lisää joustavuutta nykyiseen valtionosuusjärjestelmään. Voimassa oleva lainsäädäntö on mahdollistanut valtionosuuden piiriin päässeille teattereille ja orkestereille lähes pysyvän aseman valtionosuusrahoituksen saamiseksi. Kun asemansa vakiinnuttaneita toimijoita ei ole poistunut rahoituksen piiristä, siihen ei ole voitu ottaa uusia toimijoita käytettävissä olevan rahamäärän rajallisuuden vuoksi.

Suurella osalla valtionosuuden piirissä olevista toimintayksiköistä toiminnan puitteet ja edellytykset ovat hyvin vakiintuneet ja ylläpitäjät ovat tehneet pitkävaikutteisia investointeja omien toimintaedellytystensä luomiseksi ja kehittämiseksi. Tällaisten toimijoiden kohdalla määräajoin tapahtuva täysimittainen hakuprosessi voi aiheuttaa tarpeetonta epävarmuutta ja hallinnollista rasitetta.

Valiokunta kannattaa hallituksen esityksessä ehdotettua kuuden vuoden välein tapahtuvaa tarkastelua, jonka yhteydessä keskitytään arvioimaan täyttääkö toimintayksikkö edelleen valtionosuuden edellytykset. Jos toimintayksikkö ei enää täytä edellytyksiä valtionosuuden piiriin hyväksymiselle toistaiseksi, toimintayksikkö voidaan siirtää määräaikaisen valtionosuuden piiriin. Jos toimintayksikkö ei enää täytä valtionosuuden edellytyksiä, hyväksyminen valtionosuuden piiriin voidaan perua.

Valiokunta toteaa, että hallituksen esityksessä tavoiteltu tasapainoinen ratkaisu on perusteltu. Siinä on otettu huomioon, että järjestelmä mahdollistaa riittävästi sekä valtionosuusjärjestelmän piirissä olevien toimijoiden vaihtuvuuden että toiminnan pitkäjänteisen kehittämisen ja rahoituksen ennakoitavuuden käytettävissä oleva rajallinen rahamäärä huomioon ottaen.

Päätöksenteko valtionosuuden piiriin hyväksymisestä

Valtionosuuden piiriin pääseminen ratkaistaan hakemuksesta opetus- ja kulttuuriministeriön päätöksellä. Ministeriö tekee päätöksen valtion talousarvion rajoissa.

Päätöksenteko perustuu opetus- ja kulttuuriministeriön harkintaan. Jos kaikkia hakijoita ei ole valtion talousarvion rajoissa mahdollista ottaa valtionosuuden piiriin, ministeriön tulee harkinnassaan ottaa huomioon toiminnan tarpeellisuus, jota se arvioi lain 3 §:n mukaisten tavoitteiden kannalta.

Valiokunta painottaa, että valtionosuuden piiriin pääsyä koskevan harkinnan tulee perustua selkeisiin ja läpinäkyviin kriteereihin. Hakijoiden yhdenvertainen kohtelu on tärkeää.

Valiokunta toteaa, että opetus- ja kulttuuriministeriön tulee päätöksensä perusteluissa selvittää ratkaisunsa perusteet hallintolain (434/2003) edellyttämällä tavalla huolellisesti ja monipuolisesti. Perusteluilla turvataan paitsi hyvän ja avoimen hallinnon myös päätöksensääjän oikeusturvan toteutumista.

Valtionosuuslautakunta

Esittävän taiteen valtionosuuslautakunnan perustaminen. Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että taiteen edistämiskeskuksen yhteyteen perustetaan esittävän taiteen valtionosuuslautakunta.

Valiokunnan mietintö SiVM 10/2020 vp

Sen tehtävänä on antaa opetus- ja kulttuuriministeriölle lausuntoja valtiosuusjärjestelmän piiriin pääsemistä koskevista hakemuksista.

Valiokunta kannattaa em. lautakunnan perustamista, mutta kiinnittää huomiota siihen, että hallituksen esityksessä lautakuntaa koskeva sääntely on puutteellista. Valiokunnan havaitsemia säännösmuutostarpeita ja niitä koskevia valiokunnan ehdotuksia käsitellään jäljempänä yksityiskohdaisissa perusteluissa.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan valtiosuuslautakunnan perustamisen tarve liittyy tarpeeseen saada osaksi hakemusten käsittelyprosessia esittävän taiteen eri alojen sisällöllisen tuntemuksen lisäksi laajaa kulttuuripoliittista näkökulmaa. Hakemuksia on kyettävä arvioimaan valtiosuuden tavoitteen kannalta (3 §), esimerkiksi miten toimintayksikön toiminta kulttuuripalveluiden tarjonnan kokonaisuuden näkökulmasta edistää esittävän taiteen monimuotoisuutta, kulttuurista moninaisuutta, valtakunnallista ja alueellista saatavuutta sekä saavutettavuutta eri väestöryhmille. Lisäksi tarvitaan valtiosuusjärjestelmän tuntemusta sekä ymmärrystä valtiosuuden piiriin kuuluvien toimintayksiköiden toiminnan taloudellisista ja hallinnollisista reunaehdoista, esimerkiksi kuntien merkittävästä panoksesta toiminnan rahoituksessa.

Valiokunta pitää tärkeänä, että lautakuntaa asetettaessa huolehditaan yhtäältä siitä, että sen jäsenet tuntevat riittävästi esittävän taiteen toimintakenttää ja toisaalta siitä, ettei lautakunnan toiminnassa synny esteellisyytilanteita.

Lautakunta on valiokunnan saaman selvityksen mukaan tarkoitettu olemaan hallinnolliselta asemaltaan rinnasteinen Taiken yhteydessä nykyisin toimiviin erillislautakuntiin, joita ovat kirjastoapurahalautakunta ja näyttöapurahalautakunta. Esittävän taiteen valtiosuuslautakunnan asettaa opetus- ja kulttuuriministeriö ja se toimii hallinnollisesti Taiken yhteydessä. Lautakunta asetetaan kerrallaan kolmen vuoden toimikaudeksi, mutta koska haku valtiosuuden piiriin olisi mahdollista kolmen vuoden välein, sen on käytännössä tarpeen työskennellä lähinnä toimikautensa ensimmäisen vuoden aikana.

Valtiosuuslautakunnan suorittama hakemusten arviointi. Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa kiinnitettiin huomiota valtiosuuslautakunnan asiantuntijalausuntojen valmistelun yhteydessä tehtävään hakemusten arviointiin. Lakiesityksestä ei ilmene selkeästi, millä arviointikriteereillä jokainen hakemus arvioidaan ja tämän jälkeen varsinainen vertailu tehdään.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan tarkoituksena ei ole, että lautakunta lausunnossaan asettaa hakijat etusijajärjestykseen. Sen sijaan lautakunnan tehtävänä on esittää perustellut näkemyksensä valtiosuuden edellytysten täyttymisestä ja näkökohdista, jotka vaikuttavat valtiosuuden tarpeellisuuden arviointiin ensimmäisen lakiehdotuksen 3 §:ssä säädetyn tavoitteen kannalta.

Esittävän taiteen toimijan toiminnan taiteellisen laadun arviointia koskien sivistysvaliokunta saamaansa selvitykseen viitaten toteaa, että esittävän taiteen valtiosuuslautakunnan tehtävänä ei ole arvioida toiminnan taiteellista laatua vaan erityisesti valtiosuuden tarpeellisuutta kulttuuripalveluiden saatavuuden laajuutta ja monipuolisuutta yhteiskunnallisen hyvinvoinnin lisääjänä. Hallituksen esityksessä taiteellisiin lähtökohtiin viittaamisen tarkoituksena on rajata valtiosuu-

Valiokunnan mietintö SiVM 10/2020 vp

teen oikeuttaviksi sellaiset toimijat, joiden ensisijaisena tarkoituksena ei ole taloudellisen voiton tavoittelu. Tarkoitus on, että julkisia varoja ei tässä yhteydessä kanavoida yrityksiin, joiden toiminnan lähtökohtana on tavaroiden tai palveluiden tarjoaminen markkinoilla.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan valtiosuuslautakunnan asiantuntijalausunto on tarkoitettu opetus- ja kulttuuriministeriössä tapahtuvan päätöksenteon tueksi, eikä se ole opetus- ja kulttuuriministeriötä sitova. Ministeriö vastaa itse ehdotetun lain mukaisista päätöksistään myös siltä osin kuin niissä hyödynnetään lautakunnan asiantuntijalausunnon perusteluita. Lautakunnan lausunto ei ole sellainen asiaratkaisu, johon voi hakea muutosta, vaan muutosta voi hakea ministeriön päätökseen.

Esittävän taiteen vapaan kentän asema

Valiokunta kiinnittää huomiota arviointiperusteisiin, joita käytetään myös valtiosuutta hakevien erottelemiseen silloin, kun valtiosuuden piiriin ei voi kaikkia hakijoita hyväksyä rahamäärän rajallisuuden vuoksi. Ensimmäisen lakiehdotuksen mukaisten edellytysten (4 §) täyttymisen selvittämiseksi arvioidaan vuosia tai vuosikymmeniä valtiosuuden piirissä toimineita laitoksia. Tällöin todennäköistä on, että edellytykset täyttyvät kaikkien em. toimijoiden kohdalla, koska jatkuva rahoitus on mahdollistanut edellytysten ylläpitämisen.

Suurin osa valtiosuuden piiriin hakevista vapaan kentän yhteisöistä, jotka eivät saa valtiosuutta vaan Taiken myöntämää rahoitusta, on myös harjoittanut vuosia ammattimaista ja säännöllistä toimintaa. Vapaan kentän toimijat toimivat pienillä taloudellisilla voimavaroilla. Vapaan kentän toimijoiden lähtökohdat lakiehdotuksen mukaisten edellytysten täyttymiseksi ovat erilaiset kuin pitkään valtiosuuden turvin toimintojaan kehittäneillä.

Valiokunta pitää tärkeänä huolehtia siitä, että siirtyminen Taiken myöntämän rahoituksen piiristä kolmivuotiseen valtiosuusrahoitukseen ei käy liian vaikeaksi taiteellisesti korkealaatuisille ja lähes edellytykset täyttävillä toimijoilla. Valiokunnan saaman asiantuntijalausunnon mukaan todennäköistä on, että suurin osa valtiosuuden piiriin hakevista vapaan kentän toimijoista täyttää esityksen mukaiset edellytykset valtiosuuden piiriin pääsemiseksi. Valiokunta painottaa, että perusteet erottelun tekemiseksi tulee olla oikeudenmukaiset, selkeät ja avoimesti saatavilla.

Ehdotetun uudistuksen ansioista huolimatta valiokunta tunnistaa sen, että uudistus ei ratkaise esittävän taiteen valtiosuustoimijoiden ja vapaan kentän välillä olevaa taloudellista kuilua. Valiokunnan saaman asiantuntijalausunnon mukaan vuoden 2020 harkinnanvaraisia toiminta-avustuksia jaettiin yhteensä 102:lle vapaan kentän teatteri-, tanssi- ja sirkustoimijalle yhteensä 8,2 miljoonaa euroa, kun 57 valtiosuuden piirissä olevaa teatteria ja -tanssiryhmää saivat yhteensä 57,2 miljoonaa euroa.

Taloudellisen kuilun lisäksi vapaan kentän ja nykyisten valtiosuuden piirissä olevien toimijoiden välillä on myös taiteelliseen arviointiin ja toiminnan laadun arviointiin liittyvä epäkohta: vapaan kentän toimijoita arvioidaan vuosittain Taiken toiminta-avustuksen hakemisen yhteydessä, mutta nykyisiin valtiosuuteen oikeutettuihin toimijoihin ei ole kohdistunut taiteellista tai toiminnan laadun arviointia rahoitusjärjestelmän laskennallisen luonteen vuoksi. Uudistuksella muutetaan tätä osittain, kun jatkossa valtiosuuden piirissä olevia toimijoita arvioidaan kolmen

Valiokunnan mietintö SiVM 10/2020 vp

tai kuuden vuoden välein. On hyvä, että uudessa järjestelmässä toimintaa arvioidaan määräajoin, mutta koska arviointiin käytetään eri kriteereitä, eivät kaksi eri rahoitusjärjestelmää kohtele kenttää vieläkään yhdenvertaisesti.

Valiokunta pitää tarpeellisena, että jatkossa harkitaan mahdollisuuksia arvioida koko esittävän taiteen kenttää samanlaisilla kriteereillä. Toiminnan muodot ovat rahoitusjärjestelmästä riippumatta kuitenkin toisiaan vastaavia.

Seuranta ja arviointi

Valiokunta pitää hyvänä, että opetus- ja kulttuuriministeriö toteuttaa hallituksen esityksessä (s. 33) todetun arvioinnin esittävän taiteen lainsäädännön uudistuksen tavoitteiden toteutumisesta ja muista vaikutuksista. Tärkeää on, että arvioinnin yhteydessä saadaan seurantatietoa siitä, miten uudistus on toteutunut esittävän taiteen eri toimialoilla. Tässä yhteydessä tietoa on tarpeen saada esimerkiksi taitelijoiden määrän kehittymisestä teattereissa sekä uudistuksen vaikutuksista vapaan kentän toimijoihin. (*Valiokunnan lausumaehdotus*)

Valiokunta kannustaa opetus- ja kulttuuriministeriötä sekä kulttuurialan toimijoita kulttuurin rahoitusjärjestelmän jatkuvaan arviointiin rahoitusjärjestelmän edelleen kehittämiseksi.

Kulttuurin kestävä rahoitus tulee turvata

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että esittävän taiteen valtionosuusrahoituksesta noin puolet on tullut veikkausvoittovaroista ja korostaa, että rahapelitoiminnan tuottojen pysyvä lasku ei saa heikentää ammattimaisten kulttuuripalvelujen alueellista saatavuutta, joka on sitä koskevan valtionosuusjärjestelmän keskeinen peruste. Myös kuntatalouden vaikeudet vaikuttavat kuntien mahdollisuuksiin rahoittaa taide- ja kulttuurialan toimijoita. Valiokunta painottaa, että kulttuurialan julkinen rahoitus tulee turvata siten, että se on ennustettavaa ja määrältään riittävää.

Valiokunta tuo esille huolensa siitä, että koronavirusepidemian aika on osoittanut kulttuuritoimijoiden tulonmuodostuksen ja ammatin harjoittamisen edellytysten haavoittuvuuden. Kriisi on vaikeuttanut kulttuurialan työntekijöiden toimeentulomahdollisuuksia ennennäkemättömällä tavalla. Esitysten, konserttien ja erilaisten keikkojen peruutusten takia moni kulttuurialalla toimiva on joutunut työttömäksi.

Erityisesti vapaan kentän toimijat saavat tulonsa useista eri lähteistä, joista tekijänoikeuskorvaukset ovat yksi tärkeä osa. Tekijänoikeuskorvauksen maksamisen ajankohta voi kuitenkin ajoitua pitkänkin ajan päähän siitä, kun korvaukseen oikeutettu teos on tehty. Työttömäksi joutuneen kohdalla tilanne on erityisen hankala: tekijänoikeuskorvaukset vähentävät ansiosidonnaista päivärahaa samalla tavalla kuin työttömyyden aikana ansaittu palkka, vaikka tekijänoikeuskorvauksia ei edes oteta päivärahan määrän kertymisessä huomioon. Valiokunta katsoo, että em. epäkohdasta tulee korjata mahdollisimman nopeasti.

Esittävän taiteen alalla ansaintamahdollisuuksien heikon tilanteen yksi huolestuttava piirre on mahdollinen osaavan ammattihenkilöstön siirtyminen muille aloille töihin, jopa pysyvästikin.

Valiokunnan mietintö SiVM 10/2020 vp

Esittävän taiteen tuotannot työllistävät myös mm. suunnittelijoita sekä ääni- ja valotekniikan ammattilaisia, jotka tekevät töitä laajemminkin tapahtumateollisuuden alalla.

Kulttuurin toimiala on Suomessa keskisuuri ja työvoimavaltainen ala. Valiokunnan saaman lausunnon mukaan kulttuurin osuus kaikista työllisistä oli vuonna 2018 4,9 prosenttia, ja kulttuuriammateissa työskenteli 135 000 henkilöä. Välilliset vaikutukset aluetalouteen nostavat kulttuurialan työllistävää vaikutusta. Kulttuuriin panostamisella on paitsi taloudellista toimeliaisuutta myös ihmisten hyvinvointia lisäävä vaikutus.

Lopuksi

Valiokunta yhtyy asiantuntijakuulemisessa laajasti esitettyyn näkemykseen, että ehdotettu esittävän taiteen valtionosuusuudistus on tärkeää saada valmiiksi mahdollisimman pian. Valiokunta pitää tärkeänä, että julkisen talouden suunnitelmassa varattu lisärahoitus tulee koko esittävän taiteen toimialan kehittämisen hyödyksi kulttuurista rikkautta ja monimuotoisuutta edelleen vahvistuen.

Valiokunta tunnistaa eräitä tekijöitä, jotka voivat tulevaisuudessa aiheuttaa muutospaineita esittävän taiteen rahoitusmalliin. Muun muassa esittävä taide kehittynee edelleen esimerkiksi virtuaalisen esittämisen, mediataiteen ja erilaisten monitaiteisten esitysmuotojen kuten performanssin, esitystaiteen ja lavarunouden myötä. Lisäksi esittävän taiteen toimintakenttää uudistavien tuotantoalustojen mahdollisuuksien huomioiminen on tärkeää.

Ehdotetun lainsäädännön mahdollisimman ripeän toimeenpanon mahdollistamiseksi valiokunta ehdottaa, että ensimmäiseen lakiehdotukseen lisätään voimaantulosäännös. Uusi voimaantulosäännös tarvitaan myös toisen lakiehdotukseen, jotta eräät teatteri- ja orkesterilain nojalla myönnetty valtionavustukset voidaan ottaa huomioon ehdotettua lainsäädäntöä toimeenpantaessa samalla tavoin kuin ne olisi huomioon otettu ilman lainsäädännön muuttamista. Valiokunta pitää tarpeellisena tehdä eräitä täsmennyksiä ja korjauksia myös toiseen lakiehdotukseen. Näitä käsitellään tarkemmin tämän mietinnön yksityiskohtaisissa perusteluissa.

VALIOKUNNAN YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

Käsitteen esittävä taide ruotsinkielinen käänös

Hallituksen esityksessä termi esittävä taide on käännetty ruotsinkieliseen esitykseen käsitteeksi performativ konst. Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa tuotiin esille, että performativ konst ei ole käsitteenä ruotsin kieleen vakiintunut. Se ei ole onnistunut käsite kuvaamaan esittävää taidetta lain tarkoittamalla tavalla.

Valiokunnan saamaan selvityksen mukaan käsitteen esittävä taide kääntäminen ruotsiksi on lain valmistelun aikana osoittautunut haasteelliseksi. Lakia valmisteltaessa pohdittiin useita vaihtoehtoja: ehdotetun performativ konst käsitteen lisäksi mm. utövande konst ja scenkonst. Jokaisessa esillä olleessa käänösvaihtoehdossa katsottiin olevan omat ongelmansa, kun täysin suomenkielistä käsitettä vastaavaa ilmaisua ruotsin kielessä ei ole.

Valiokunnan mietintö SiVM 10/2020 vp

Kotimaisten kielten keskukselta saamaansa lausuntoon viitaten valiokunta ei pidä hyvänä ratkaisuna sitä, että vakiintunut suomalainen termi, esittävä taide, käännetään ruotsiksi termillä, performativ konst, joka ei ole vakiintunut ruotsin kielessä ja jota useimmiten käytetään toisessa merkityksessä kuin mitä sillä nyt käsiteltävänä olevassa lakiesityksessä tarkoitetaan. Tämän vuoksi performativ konst käsitettä parempi on kieleen vakiintunut käsite scenkonst. Tosin senkin merkitys vaihtelee käyttötarkoituksesta riippuen. Tämä ei kuitenkaan aiheuta epäselvyyttä lain soveltamisen kannalta, koska käsitteen merkitys lain soveltamista koskien määritellään erikseen.

Valiokunta kannattaa painokkaasti, että eduskunnan ruotsin kielen toimisto kääntää eduskunnan vastaukseen käsitteen esittävä taide käsitteeksi scenkonst.

1. lakiehdotus

4 §. Valiokunta katsoo, että esittävän taiteen toimintayksikön ylläpitäjänä toimivan yksityisen yhteisön tai säätiön tulee olla oikeuskelpoinen. Tämä edellyttää, että toimintayksikkö on rekisteröity. Valiokunta ehdottaa, että pykälän 1 momentin 5 kohtaan lisätään sana rekisteröity.

5 §. Säännösehdotuksen mukaan opetus- ja kulttuuriministeriö päättää esittävän taiteen toimintayksikön hyväksymisestä valtionosuuteen oikeutetuksi. Lakiesityksen 9 §:n nojalla asetettavan esittävän taiteen valtionosuuslautakunnan tehtävänä on antaa opetus- ja kulttuuriministeriölle asiantuntijalausuntoja valtionosuuden piiriin pääsemistä koskevista hakemuksista.

Valiokunta on yleisperusteluissa kiinnittänyt huomiota siihen, että lakiehdotuksesta ja sen perusteluista ei ilmene esittävän taiteen valtionosuuslautakunnan antamien asiantuntijalausuntojen merkitys ministeriön valtionosuuteen oikeuttamista koskevassa päätöksenteossa. Asian selkeyttämiseksi valiokunta ehdottaa, että 1 momenttiin lisätään säännös, jossa edellytetään, että valtionosuuslautakunnan asiantuntijalausunnot tulee ottaa valtionosuuden piiriin hyväksymistä koskevassa opetus- ja kulttuuriministeriössä tapahtuvassa päätöksenteossa huomioon. Lautakunnalta saatu lausunto on ministeriön päätöksenteon lakisäätteen edellytys, mutta lausunto ei ole ministeriötä sitova.

Valiokunta ehdottaa pykälän 3 momentissa olevan kirjoitusvirheen korjaamista.

9 §. Valiokunta ehdottaa, että pykälää täydennetään lautakunnan kokoonpanoa koskevalla sääntelyllä. Perustuslakivaliokunta on aiemmin katsonut, että perustuslain 119 §:n 2 momenttiin kytkeytyviä periaatteita tulee noudattaa myös silloin, kun viranomaisen tai valtionhallinnon muun toimielimen sisälle perustetaan olennaisesti uudentyypisiä, julkista valtaa käyttäviä yksiköitä (PeVL 51/2006 vp, s. 5). Myös lautakuntamuotoisten toimielinten yhteydessä nämä kriteerit on otettava huomioon. Niihin kuuluvat myös säännökset siitä, miten lautakunta asetetaan sekä mikä on sen kokoonpano ja toimikausi (PeVL 15/2011 vp, s. 5).

10 §. Valiokunta ehdottaa, että lakiin lisätään uusi 10 §, jonka 1 momentti sisältää voimassa olevan teatteri- ja orkesterilain 6 §:ää vastaavan säännöksen perustamishankkeisiin myönnettävistä valtionavustuksista. Säännöksen jättäminen pois esittävän taiteen edistämisestä annetusta laista aiheuttaisi sen, että perustamishankkeisiin myönnettäviin avustuksiin ei olisi enää sovellettu opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain säännöksiä.

Valiokunnan mietintö SiVM 10/2020 vp

Valiokunta toteaa, että teatteri- ja orkesterilain 6 a §:ää vastaavan säännöksen puuttuminen ehdotetusta lainsäädännöstä ei tarkoita sitä, että opetus- ja kulttuuriministeriö ei voisi jatkossa myöntää valtionavusta käyttökustannuksiin ja perustamishankkeisiin Suomen Kansallisteatterille. Em. säännöksessä säädetään opetus- ja kulttuuriministeriön mahdollisuudesta myöntää Suomen Kansallisteatterille valtion valtionavustusta käyttökustannuksiin ja perustamishankkeisiin. Suomen Kansallisteatterille voidaan jatkossa myöntää säännöksessä mainittuja valtionavustuksia valtion talousarvion ja valtionavustuslainsäädännön perusteella. Tätä menettelyä noudatetaan Suomen Kansallisoopperan ja -baletin valtionavustuksissa.

Valiokunta ehdottaa, että pykälän 2 momenttiin lisätään selvyuden vuoksi teatteri- ja orkesterilain 8 §:ää vastaava säännös, joka mahdollistaa nykyiseen tapaan sen, että rahapeliyhtiön tuottoja voidaan käyttää esittävän taiteen edistämisestä annetussa laissa tarkoitettuihin valtionosuuksiin ja -avustuksiin.

Uuden pykälän lisääminen muuttaa sen jälkeen tulevien pykälien numeroita siten, että 10 §:stä tulee uusi 11 § ja 11 §:stä uusi 12 §.

11 §. Valiokunta pitää tärkeänä, että uuden lainsäädännön toimeenpano valtionosuuksien maksamiseksi uuden lainsäädännön nojalla on mahdollista sen voimaan tulosta alkaen. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa lain voimaantulon porrastamista siten, että esittävän taiteen valtionosuuslautakuntaa koskeva 9 § tulee voimaan ennen lain muita säännöksiä.

Ensimmäinen uuden lainsäädännön mukainen haku valtionosuuteen oikeutetuksi tulee järjestää ennen lain voimaantuloa, jotta valtionosuudet voidaan maksaa uuden lainsäädännön mukaan lain voimaantulosta alkaen. Esittävän taiteen valtionosuuslautakunnan tulee tämän vuoksi aloittaa toimintansa hyvissä ajoin ennen lain voimaantuloa.

Edellä mainittu voimaantulon aikaisempi ajankohta koskee myös 9 §:ään sisältyvää asetuksenantovaltuutusta. Lautakuntaa koskeva ministeriön asetus tulee antaa edellä todettu aikataulu huomioon ottaen. Sen vuoksi lain 9 §:n on tarpeen tulla voimaan noin vuotta ennen lain muita säännöksiä.

2. lakiehdotus

22 §. Valtionosuus museon ja esittävän taiteen toimintayksikön käyttökustannuksiin. Valiokunta toteaa, että pykäläehdotus koskee käyttökustannuksiin myönnettävää valtionosuutta. Asia ilmenee pykälän nimikkeestä. Se todetaan myös museoita koskevassa pykälän 1 momentissa.

Valiokunta ehdottaa, että sääntelyn yhdenmukaisuuden vuoksi pykälän 2 momentin johdantokappaleeseen lisätään sana käyttökustannuksiin.

35 §. Museoiden ja esittävän taiteen toimintayksiköiden yksikköhinnat. Valiokunta ehdottaa, että pykälän 7 momenttiin tehdään tekniset korjaukset siten, että siinä käytetään toimintayksiköistä samoja käsitteitä kuin ehdotetussa 2 momentissa. Samalla on tarpeen muuttaa säännöksessä olevia vuosilukuja siten, että säännöksessä mainitaan vain lain voimaantulon vuonna 2022

Valiokunnan mietintö SiVM 10/2020 vp

tehtävät lisäykset käyttökustannuksiin. Sitä aikaisempien - lain voimaantulon nähden menneiden - vuosien mainitseminen säännöksessä ei ole tarpeen.

52 §. Valtionavustuksen myöntäminen ja maksaminen perustamishankkeeseen. Valiokunta toteaa, että voimassa olevassa säännöksessä viitataan nyt esitetyllä lailla kumottavaan teatteri- ja orkesterilakiin. Valiokunta ehdottaa, että viittaus muutetaan siten, että se kohdistuu esittävän taiteen edistämisestä annettuun lakiin.

Voimaantulosäännös. Valiokunta saamansa selvityksen perusteella ehdottaa, että lakiin lisätään siirtymäsäännös, jonka mukaan teatteri- ja orkesterilain 6 a §:n 2 ja 3 momenttien perusteella laitosten ylläpitäjille myönnettyjä valtionavustuksia vastaava euromäärä vähennetään kaikkien toimintayksiköiden yhteenlasketusta kustannuspohjasta vuosina 2022—2024 (nettouttamisen).

Edellä mainittujen vuosien yksikköhinnat tullaan laskemaan vuosien 2019—2021 toteutuneiden kustannusten perusteella. Tuolloin myönnettiin teatteri- ja orkesterilain 6 a §:n 2 momentissa tarkoitettuja ylimääräisiä avustuksia valtakunnallisesti tai alueellisesti merkittävillä teattereilla ja 3 momentissa tarkoitettuja kehittämisavustuksia. Kyseiset avustukset on tämän vuoksi vielä vuosien 2022—2024 aikana tarpeen nettouttaa yksikköhinnan laskemisen perusteena käytettävästä kustannuspohjasta. Siten tarkoituksena on, että teatteri- ja orkesterilain mukaisten avustusten huomiointi kustannuspohjan laskemisessa tapahtuisi samoin kuin nykyisin. Ilman siirtymäsäännöstä jäisi epäselväksi, miten avustukset vaikuttavat kustannuspohjan laskemiseen.

Valiokunta ehdottaa johtolauseen muuttamista.

3. lakiehdotus

8 §. Erillislautakunnat. Valiokunta yleisperusteluissa asiasta toteamaansa viitaten katsoo, että hallituksen esityksessä perustettavaksi ehdotetun valtionosuuslautakunnan toimimisesta Taiteen edistämiskeskuksen (Taike) yhteydessä ei ole riittävän tarkkoja säännöksiä. Esityksestä ei selkeästi ilmene, miten lautakunta toimintoineen kytketään Taiken yhteyteen.

Valiokunta ehdottaa, että edellä todetun ja sääntelyn johdonmukaisuuden vuoksi taiteen edistämiskeskukselta annetun lain 8 §:ään, jossa säädetään Taiken yhteydessä toimivista erillislautakunnista, lisätään maininta esittävän taiteen valtionosuuslautakunnasta. Esittävän taiteen valtionosuuslautakunta on hallinnolliselta asemaltaan vastaava kuin Taiteen edistämiskeskuksen yhteydessä nykyisin mainitun 8 §:n nojalla toimivat kaksi erillislautakuntaa.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Sivistysvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muutettuna hallituksen esitykseen HE 132/2020 vp sisältyvät 1. ja 2. lakiehdotuksen. (Valiokunnan muutosehdotukset)

Valiokunnan mietintö SiVM 10/2020 vp

Eduskunta hyväksyy uuden, 3. lakiehdotuksen. (Valiokunnan uusi lakiehdotus)

Eduskunta hyväksyy yhden lausuman. (Valiokunnan lausumaehdotus)

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki

esittävän taiteen edistämisestä

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 Luku

Yleiset säännökset

1 §

Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää valtionosuutta esittävän taiteen toimintayksiköiden käyttökustannuksiin siten kuin opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetussa laissa (1705/2009) ja tässä laissa säädetään.

Esittävällä taiteella tarkoitetaan tässä laissa yleisölle suunnattua teatteri-, sirkus- ja tanssitaitteen, musiikin ja muuta tietyssä hetkessä tapahtuvaa elävää taiteellista esitystoimintaa.

2 §

Tämän lain tavoitteena on edistää:

- 1) korkeatasoista ja ammattimaista esittävää taidetta;
- 2) väestön yhdenvertaisia mahdollisuuksia sivistykseen;
- 3) hyvinvointia, yhteisöllisyyttä ja osallisuutta.

3 §

Esittävän taiteen toimintayksiköiden käyttökustannuksiin myönnettävän valtionosuuden tavoitteena on taiteellisista lähtökohdista edistää esittävän taiteen monimuotoisuutta ja kulttuurista moninaisuutta sekä esittävän taiteen palvelujen valtakunnallista ja alueellista saatavuutta ja saavutettavuutta eri väestöryhmille.

Valiokunnan mietintö SiVM 10/2020 vp

2 luku

Valtionosuuden myöntäminen

4 §

Edellytyksenä toimintayksikön hyväksymiselle valtionosuuteen oikeutetuksi on, että:

- 1) toimintayksikön toiminta on ammattimaista ja vakinaista ja se harjoittaa säännöllistä ja ympärivuotista esitystoimintaa;
- 2) toimintayksikön toimintaa johtava henkilö on päätoiminen ja hänellä on tehtävään soveltuva koulutus, riittävä perehtyneisyys tehtävälleen ja käytännössä osoitettu johtamistaito;
- 3) toimintayksikön taiteellista toimintaa johtaa henkilö, jolla on tehtävään soveltuva koulutus tai riittävä perehtyneisyys tehtävälleen;
- 4) toimintayksiköllä on riittävä määrä muuta alan ammatillista henkilöstöä;
- 5) toimintayksikön ylläpitäjänä on kunta tai kuntayhtymä taikka sellainen yksityinen rekisteröity yhteisö tai säätiö, jonka sääntömääräisiin tehtäviin kuuluu esittävän taiteen esitystoiminnan harjoittaminen tai esittävän taiteen toimintayksikön ylläpitäminen;
- 6) toiminnalle on riittävät taloudelliset edellytykset;
- 7) toiminnan tarkoituksena ei ole taloudellisen voiton tavoittelemineen;
- 8) toimintayksiköllä on monivuotinen tavoitteita, toimintaa ja taloutta koskeva suunnitelma.

Edellä 1 momentista poiketen toimintayksikkö voidaan hyväksyä valtionosuuteen oikeutetuksi, vaikka taiteellista toimintaa johtaa sama henkilö kuin toimintayksikön toimintaa.

5 §

Opetus- ja kulttuuriministeriö päättää hakemuksesta ja esittävän taiteen valtionosuuslautakunnan lausunnon saatuaan valtion talousarvion rajoissa esittävän taiteen toimintayksikön hyväksymisestä valtionosuuteen oikeutetuksi. Päättäessään hyväksymisestä valtionosuuteen oikeutetuksi ministeriö ottaa huomioon valtionosuuden tarpeellisuuden 3 §:ssä säädetyn tavoitteen kannalta.

Esittävän taiteen toimintayksikkö voidaan hyväksyä valtionosuuteen oikeutetuksi toistaiseksi tai kolmen vuoden määräajaksi. Toimintayksikkö voidaan hyväksyä valtionosuuteen oikeutetuksi toistaiseksi, jos toimintayksikön voidaan arvioida toiminnan laajuus ja toimintaedellytysten vakiintuneisuus huomioon ottaen todennäköisesti täyttävän 4 §:ssä säädetty edellytykset seuraavien kuuden varainhoitovuoden ajan.

Poiketen siitä, mitä 4 §:n 1 momentin 2 kohdassa säädetään, valtionosuuteen oikeutetuksi kolmen vuoden määräajaksi hyväksyttävän toimintayksikön toimintaa johtavan henkilön osalta edellytetään, että tällä on tehtävään soveltuva koulutus tai muuten hankittu pätevyys. Tällaista toimintayksikköä johtava henkilö voi olla myös sivutoiminen, jos toimintayksiköllä on vähintään yksi muu päätoiminen työntekijä.

Valtionosuuteen ovat lisäksi oikeutettuja Svenska Teatern ja Tampereen Työväen Teatteri –nimiset teatterit, jos ne täyttävät 4 §:ssä säädetty edellytykset. Edellytysten täyttymisestä päättää opetus- ja kulttuuriministeriö.

6 §

Vahvistaessaan opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain 49 §:n 1 momentin mukaisesti esittävän taiteen toimintayksikön valtionosuuden perusteena käytettävän henkilötyövuosien määrän opetus- ja kulttuuriministeriö ottaa huomioon toimintayksikön toteutuneen henkilö-

Valiokunnan mietintö SiVM 10/2020 vp

työvuosien määrän kolmen edellisen varainhoitovuoden aikana ja valtionosuuden tarpeellisuuden tämän lain 3 §:ssä säädetyn tavoitteen kannalta.

Opetus- ja kulttuuriministeriö voi päättää, että valtionosuus myönnetään osaan toimintayksikön valtionosuuden perusteena olevista henkilötyövuosista korotetun valtionosuusprosentin mukaisesti, jos huomattava osa toimintayksikön toiminnasta on kiertue- tai vierailutoimintaa, lapsille, kielellisille vähemmistöille tai erityisryhmille kohdistuvaa esitystoimintaa taikka jos tähän on muu toimintayksikön toimintaan liittyvä erityinen kulttuuripoliittinen syy.

Svenska Teatern ja Tampereen Työväen Teatteri –nimisten teatterien valtionosuus myönnetään kokonaisuudessaan korotetun valtionosuusprosentin mukaisesti.

7 §

Opetus- ja kulttuuriministeriö vahvistaa kuuden vuoden välein esittävän taiteen toimintayksiköiden rahoitusta koskevan suunnitelman. Suunnitelma sisältää arvion valtionosuuteen oikeutettujen esittävän taiteen toimintayksiköiden valtionosuuden perusteeksi vahvistettavista henkilötyövuosien määristä ja korotetun valtionosuusprosentin mukaisten henkilötyövuosien määristä seuraavan kuuden varainhoitovuoden ajaksi. Niiden toimintayksiköiden osalta, jotka on hyväksytty valtionosuuteen oikeutetuiksi kolmen vuoden määräajaksi, suunnitelma vahvistetaan kuitenkin kolmen vuoden välein kolmen varainhoitovuoden ajaksi.

Suunnitelma on lähtökohtana esittävän taiteen toimintayksikön valtionosuuden perusteena olevaa henkilötyövuosimäärää ja korotetun valtionosuusprosentin mukaista henkilötyövuosimäärää vahvistettaessa, jollei valtion talousarviosta, toimintayksikön toteutuneen henkilötyövuosimäärän olennaisesta alentumisesta, korotetun valtionosuusprosentin perusteena olevan toiminnan olennaisesta supistumisesta tai suunnitelman vahvistamisen jälkeen ilmenneestä olosuhteiden muutoksesta muuta johdu.

8 §

Esittävän taiteen toimintayksikön hyväksymistä valtionosuuteen oikeutetuksi voi hakea opetus- ja kulttuuriministeriöltä kolmen vuoden välein opetus- ja kulttuuriministeriön ilmoittamana hakuaikana.

Opetus- ja kulttuuriministeriö arvioi kuuden vuoden välein, täyttääkö valtionosuuteen oikeutetuksi toistaiseksi hyväksytty esittävän taiteen toimintayksikkö edelleen 4 §:ssä ja 5 §:n 2 momentissa säädetty edellytykset. Valtionosuuteen oikeutetuksi toistaiseksi hyväksyttyjen toimintayksiköiden ylläpitäjien tulee toimittaa opetus- ja kulttuuriministeriölle arviointia varten tarvittavat tiedot opetus- ja kulttuuriministeriön ilmoittamana määräaikaan.

Opetus- ja kulttuuriministeriö voi peruuttaa esittävän taiteen toimintayksikön hyväksymisen valtionosuuteen oikeutetuksi, jos toimintayksikkö ei enää täytä 4 §:ssä säädettyjä edellytyksiä. Jos valtionosuuteen oikeutetuksi toistaiseksi hyväksytty esittävän taiteen toimintayksikkö ei enää täytä 5 §:n 2 momentissa säädettyjä edellytyksiä, opetus- ja kulttuuriministeriö voi muuttaa toistaiseksi voimassa olevan hyväksymisen valtionosuuteen oikeutetuksi kolme vuotta voimassa olevaksi määräajaiseksi hyväksymiseksi.

9 §

Taiteen edistämiskeskuksen yhteydessä toimii opetus- ja kulttuuriministeriön kolmeksi vuodeksi kerrallaan asettama esittävän taiteen valtionosuuslautakunta, jonka tehtävänä on antaa opetus- ja kulttuuriministeriölle asiantuntijalausuntoja hakemuksista esittävän taiteen toimintayksikön hyväksymisestä valtionosuuteen oikeutetuksi. **Lautakuntaan kuuluu puheenjohtaja, varapu-**

Valiokunnan mietintö SiVM 10/2020 vp

heenjohtaja ja enintään seitsemän muuta jäsentä. Lautakuntaa asetettaessa tulee huolehtia siitä, että sillä on monipuolinen taide- ja kulttuuripolitiikan asiantuntemus. Lautakunnan asettamisesta ja toiminnasta voidaan antaa tarkemmat säännökset opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksella.

10 §

Valtionosuuteen oikeutetun esittävän taiteen toimintayksikön perustamishankkeeseen voidaan myöntää valtionavustusta valtion talousarviossa olevan määrärahan rajoissa siten kuin opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetussa laissa säädetään.

Tässä laissa tarkoitettuihin valtionosuuksiin ja -avustuksiin voidaan käyttää arpajaislain (1047/2001) 17 §:ssä tarkoitettua rahapeliyhtiön tuottoa.

3 luku

Voimaantulo

11 (10) §

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 . Sen 9 § tulee kuitenkin voimaan jo päivänä kuuta 20 .

Tällä lailla kumotaan teatteri- ja orkesterilaki (730/1992).

12 (11) §

Henkilö, joka on ennen tämän lain voimaantuloa otettu 4 §:n 1 momentin 2 tai 3 kohdassa tarkoitettuun tehtävään tämän lain voimaan tullessa valtionosuuteen oikeutetussa toimintayksikössä ja joka täyttää tämän lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten mukaiset edellytykset kyseiseen tehtävään, täyttää edelleen kyseistä tehtävää koskevat edellytykset.

2.

Laki

opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain (1705/2009) 1 §:n 1 momentin 7 kohta, 5 §:n 7 kohta, sekä 22, 35 ja 35 a § sekä 52 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 1 §:n 1 momentin 7 kohta ja 52 §:n 1 momentti laissa 1410/2014, 5 §:n 7 kohta ja 22 § laissa 315/2019, 35 § osaksi laeissa 1410/2014 ja 1486/2016 sekä 35 a § laissa 1094/2018,

Valiokunnan mietintö SiVM 10/2020 vp

seuraavasti:

1 §

Soveltamisala

Tässä laissa säädetään kunnalle, kuntayhtymälle, rekisteröidylle yhteisölle tai säätiölle taikka valtion liikelaitokselle käyttökustannuksiin myönnettävästä valtionosuudesta ja -avustuksesta sekä muusta rahoituksesta sellaista toimintaa varten, josta säädetään:

7) esittävän taiteen edistämisestä annetussa laissa (/).

5 §

Rahoituksen laskentaperuste

Rahoitus käyttökustannuksiin määräytyy laskennallisten perusteiden mukaisesti. Rahoitus määräytyy:

7) museon perusrahoituksessa, alueellisten vastuumuseotehtävien lisärahoituksessa ja esittävän taiteen toimintayksikössä laitokselle vahvistetun laskennallisen henkilötyövuosien määrän ja laskennallista henkilötyövuotta kohden määrätyn yksikköhinnan perusteella.

22 §

Valtionosuus museon ja esittävän taiteen toimintayksikön käyttökustannuksiin

Museon ylläpitäjälle myönnetään valtionosuutta käyttökustannuksiin euromäärä, joka saadaan laskemalla yhteen:

1) 37 prosenttia euromäärästä, joka saadaan, kun ylläpitäjälle vahvistettu perusrahoituksen henkilötyövuosimäärä kerrotaan henkilötyövuotta kohden määrätyllä yksikköhinnalla;

2) 85 prosenttia euromäärästä, joka saadaan, kun ylläpitäjälle vahvistettu alueellisen vastuumuseotehtävän henkilötyövuosimäärä kerrotaan henkilötyövuotta kohden määrätyllä yksikköhinnalla;

3) 35 b §:ssä tarkoitettu valtakunnalliseen vastuumuseotehtävään myönnetty harkinnanvarainen lisärahoitus.

Esittävän taiteen toimintayksikön ylläpitäjälle myönnetään valtionosuutta **käyttökustannuksiin** euromäärä, joka saadaan laskemalla yhteen:

1) 37 prosenttia euromäärästä, joka saadaan, kun ylläpitäjälle vahvistettu henkilötyövuosimäärä vähennettynä korotetun valtionosuusprosentin mukaisella henkilötyövuosimäärällä kerrotaan henkilötyövuotta kohden määrätyllä yksikköhinnalla;

2) 60 prosenttia euromäärästä, joka saadaan, kun ylläpitäjälle esittävän taiteen edistämisestä annetun lain 6 §:n 2 tai 3 momentin mukaisesti vahvistettu korotetun valtionosuusprosentin mukainen henkilötyövuosimäärä kerrotaan henkilötyövuotta kohden määrätyllä yksikköhinnalla.

Valiokunnan mietintö SiVM 10/2020 vp

35 §

Museoiden ja esittävän taiteen toimintayksiköiden yksikköhinnat

Museoiden ja esittävän taiteen toimintayksiköiden yksikköhinnat lasketaan vuosittain jakamalla yksikköhintojen määräämistä edeltänyttä vuotta edeltäneenä vuonna niiden toiminnasta aiheutuneet käyttökustannukset asianomaisten kulttuurilaitosten saman kalenterivuoden todellisten henkilötyövuosien yhteismäärällä.

Yksikköhinnat lasketaan erikseen:

- 1) museoille;
- 2) orkestereille, kuoroille ja muille ensisijaisesti musiikin alan toimintayksiköille;
- 3) teattereille, tanssin ja sirkuksen alan toimintayksiköille sekä muille sellaisille esittävän taiteen toimintayksiköille, jotka eivät ole 2 kohdassa tarkoitettuja ensisijaisesti musiikin alan toimintayksiköitä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö määrää yksikköhinnan varainhoitovuodelle arvioidun kustannustason mukaiseksi ja ottaen huomioon valtion toimenpiteistä aiheutuvat toiminnan laajuuden ja laadun muutokset soveltuvin osin siten kuin 23 §:n 1 momentissa säädetään.

Yksikköhintojen laskemisesta on lisäksi voimassa, mitä 31 §:n 1 momentissa säädetään.

Yksikköhintoja laskettaessa kustannuksista vähennetään laitosten ylläpitäjille 44 §:n 1 ja 2 momentin nojalla niiden toimintaa varten kustannusten laskemisvuonna myönnettyjä valtionavustuksia vastaava euromäärä.

Arvonlisäveron osalta on soveltuvin osin voimassa, mitä 32 §:n 1 ja 4 momentissa säädetään. Arvonlisäverovelvollisen yksityisen yhteisön tai säätiön yksikköhintaa ei kuitenkaan koroteta.

Vuonna 2022 museoiden käyttökustannuksiin lisätään 324 000 euroa, 2 momentin 2 kohdassa tarkoitettujen toimintayksiköiden käyttökustannuksiin 426 000 euroa ja 2 momentin 3 kohdassa tarkoitettujen toimintayksiköiden käyttökustannuksiin 233 000 euroa.

35 a §

Museoiden ja esittävän taiteen toimintayksiköiden yksikköhinnoista tehtävät vähennykset

Laskettaessa museoiden ja esittävän taiteen toimintayksiköiden yksikköhintoja 35 §:n 1—5 momentissa säädetyn mukaisesti niitä alennetaan vuosittain seuraavasti:

- 1) museoiden osalta 17 571 euroa;
- 2) ensisijaisesti musiikin alan toimintayksiköiden osalta 11 389 euroa;
- 3) muiden esittävän taiteen toimintayksiköiden osalta 11 525 euroa.

52 § (Uusi)

Valtionavustuksen myöntäminen ja maksaminen perustamishankkeeseen

Valtionapuviranomainen myöntää valtionavustuksen perustamishankkeeseen, jollei erikseen toisin säädetä, hakemuksesta 1 §:n 1 momentin 5 kohdassa tarkoitetun liikuntalain, 6 kohdassa tarkoitetun museolain, 7 kohdassa tarkoitetun esittävän taiteen edistämisestä annetun lain sekä 2 §:n 4 momentissa tarkoitetun kuntien kulttuuritoiminnasta annetun lain mukaisen toiminnan järjestäjälle.

Valiokunnan mietintö SiVM 10/2020 vp

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____.

Valiokunnan uusi lakiehdotus

3.

Laki

Taiteen edistämiskeskuksesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan Taiteen edistämiskeskuksesta annetun lain (657/2012) 8 § seuraavasti:

8 §

Erillislautakunnat

Keskuksen yhteydessä on seuraavat erillislautakunnat:

- 1) apurahojen ja avustusten jakamista varten lautakunta, josta säädetään eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista annetussa laissa (236/1961);
- 2) apurahojen jakamista varten lautakunta, josta säädetään eräistä kuvataiteen tekijöille suoritettavista apurahoista annetussa laissa (115/1997);
- 3) esittävän taiteen valtionosuuslautakunta, josta säädetään esittävän taiteen edistämisestä annetussa laissa (/).

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____.

Valiokunnan lausumaehdotus

Eduskunta edellyttää, että opetus- ja kulttuuriministeriö seuraa lainmuutoksen toimeenpanoa ja sen vaikutuksia ottaen huomioon esittävän taiteen eri alat sekä erityisesti vapaan kentän toimijoiden asema ja antaa selvityksen sivistysvaliokunnalle kahden vuoden kuluttua lain voimaantulosta.

Valiokunnan mietintö SiVM 10/2020 vp

Helsingissä 19.11.2020

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Paula Risikko kok
jäsen Sanna Antikainen ps
jäsen Marko Asell sd
jäsen Jukka Gustafsson sd
jäsen Veronika Honkasalo vas
jäsen Hilikka Kemppi kesk
jäsen Anneli Kiljunen sd
jäsen Pasi Kivisaari kesk
jäsen Noora Koponen vihr
jäsen Ari Koponen ps
jäsen Sari Multala kok
jäsen Mikko Ollikainen r
jäsen Sofia Vikman kok
varajäsen Juha Mäenpää ps

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Lahtinen

Valiokunnan mietintö SiVM 10/2020 vp
Vastalause

VASTALAUSE

Perustelut

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki esittävän taiteen edistämisestä, joka korvaisi nykyisen teatteri- ja orkesterilain. Lisäksi muutetaan opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annettua lakia esittävän taiteen valtionosuutta koskevien säännösten osalta.

Vuonna 2020 valtionosuudet teattereille ja orkestereille ovat yhteensä 77 miljoonaa euroa. Teatterit saavat valtionosuuksia yhteensä 57,2 miljoonaa euroa ja orkesterit 19,8 miljoonaa euroa.

Taide- ja kulttuurilaitosten kokonaisrahoitus perustuu valtion ja kuntien rahoitukseen sekä laitosten oman toiminnan tuottoihin, kuten pääsylipputuloihin. Järjestelmätasolla kunkin tahon osuus kokonaisrahoituksesta on ollut noin yksi kolmasosa.

Kokonaisrahoitus nousisi esityksessä 10 miljoonalla eurolla vuodessa lain voimaantullessa vuodesta 2022 alkaen. Perussuomalaisten pitää ei välttämättömien julkisten menojen kasvattamista erittäin kyseenalaisena erityisesti vaikeina taloudellisina aikoina. Jo aiemmin tehdyt määrärahalisäykset huomioon ottaen lisäys on yhteensä 13 miljoonaa euroa vuoden 2018 tasoon verrattuna.

Esityksen mukaan tukea saavien toimijoiden valtionosuusprosentti olisi nykyiseen tapaan pääsääntöisesti 37. Korotettuun valtionosuusprosenttiin (60) olisivat kuitenkin suoraan lain nojalla oikeutettuja Svenska Teatern sekä Tampereen Työväen Teatteri. Tämä antaa kyseisille toimijoille kohtuutonta etua muihin nähden eikä laki näin ollen ole tasapuolinen.

Lakiesityksessä ehdotetaan perustettavaksi esittävän taiteen valtionosuuslautakunta. Sen tehtävänä on antaa opetus- ja kulttuuriministeriölle lausuntoja valtionosuusjärjestelmän piiriin pääsemistä koskevista hakemuksista ja lautakunnan tarvetta on perusteltu esittävän taiteen eri alojen sisällöllisen tuntemuksen lisäksi laajaa kulttuuripoliittisen näkökulman tarpeella. Poliitiikan tai poliitikkojen ei perussuomalaisten mielestä tule ohjata kulttuuria.

Lakiesityksen §3:ssa todetaan, että esittävän taiteen myönnettävän valtionosuuden tavoitteena on edistää esittävän taiteen monimuotoisuutta ja kulttuurista moninaisuutta sekä esittävän taiteen palvelujen valtakunnallista ja alueellista saatavuutta ja saavutettavuutta eri väestöryhmille. Tavoitteet monimuotoisen ja erityisesti kulttuurisen moninaisuuden korostamisesta voivat tehdä tukiperusteista todellisuudessa mielivaltaisia: riippuu myöntäjän mielipiteistä, minkälainen taide täyttää tavoitteet. Kulttuurin tavoitteita ei tule ohjata poliittisesti. Sellainen on omiaan kaventamaan esittävän taiteen laajuutta.

Lisäksi laissa vaaditaan, että toimintayksikön toiminta on ammattimaista ja vakinaista ja se harjoittaa säännöllistä ja ympärivuotista esitystoimintaa. Kesäteatterit tai muu vastaavaa sesonkeihin perustuva esitystoiminta ei näin ollen täyttäisi edellytyksiä.

**Valiokunnan mietintö SiVM 10/2020 vp
Vastalause**

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että lakiehdotukset hyväksytään muutoin valiokunnan mietinnön mukaisina paitsi 1. lakiehdotuksen 3 §, 4 § ja 6 § muutettuna. (*Vastalauseen muutosehdotukset*)

Vastalauseen muutosehdotukset

1. lakiehdotus

3 §

Esittävän taiteen toimintayksiköiden käyttökustannuksiin myönnettävän valtionosuuden tavoitteena on taiteellisista lähtökohdista edistää esittävän taiteen ~~monimuotoisuutta ja kulttuurista moninaisuutta sekä esittävän taiteen~~ palvelujen valtakunnallista ja alueellista saatavuutta ja saavutettavuutta eri väestöryhmille.

4 §

Edellytyksenä toimintayksikön hyväksymiselle valtionosuuteen oikeutetuksi on, että: 1) toimintayksikön toiminta on ammattimaista ja vakinaista ja se harjoittaa säännöllistä ~~ja ympärivuorokautista~~ esitystoimintaa;

(Kohdat 2—8 kuten SiVM)

6 §

(1 ja 2 mom. kuten SiVM)

~~Svenska Teatern ja Tampereen Työväen Teatteri—nimisten teatterien valtionosuus myönnetään kokonaisuudessaan korotetun valtionosuusprosentin mukaisesti.~~

Helsingissä 19.11.2020

Sanna Antikainen ps
Ari Koponen ps
Juha Mäenpää ps
Ville Vähämäki ps